

Ermənistan Qərbi azərbaycanlıların yurdlarına qayıdışını təmin etməlidir

“Qərbi Azərbaycan indiki Ermənistan Respublikasının əhatə etdiyi, tarixən azərbaycanlıların sıx şəkildə yaşadığı coğrafi məkandır. XX əsrdə azərbaycanlıların Ermənistandan deportasiyası və köçürülməsi nəticəsində hazırda Ermənistan Respublikasında azərbaycanlılara məxsus heç bir yaşayış məntəqəsi qalmamışdır”. Azərbaycan Dillər Universitetinin əməkdaşı, iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru Anar Osmanlı soydaşlarımızın Qərbi Azərbaycandan deportasiyası ilə bağlı apardığı tədqiqat barədə mediaya bu açıqlamasının davamında bildirib:

– Son iki əsr ərzində heç bir sivil normaya məhəl qoymayan erməni mil-lətçiləri imperialist dairələrin təhriki və himayəsi ilə Qərbi Azərbaycan adlanan tarixi torpaqlarımızda soydaşlarımıza qarşı məqsədyönlü, davamlı deportasiya, soyqırımı, etnik təmizləmə siyasəti aparmışlar. Məhz bu ərəzilərdə Azər-baycanın tarixi-mədəni irsinin məhv edilməsi, ermənilərin azərbaycanlıları assimilyasiya və izolyasiyaya məruz qoyması tarixi reallıqdır.

Yeri gəlmişkən xatırladaq ki, Azər-baycan multikulturalizm və tolerantlıq strategiyasını dövlət siyasəti olaraq həyata keçirir. Belə ki, ölkə daxilində yaşayan etnik qruplar və dini icmalar bu siyasəti, o sıradan azərbaycançılıq məfkurəsini əsas götürərək öz inkişaf dinamikalarını təmin edirlər. Dövlət bütün imkanlarından istifadə edərək milli və dini icmaların mədəniyyət və adət-ənənələrinin qorunmasını, inki-şaf etdirilməsini öz öhdəliyi hesab edir. Prezident İlham Əliyevin bəyan etdiyi kimi: “Hər bir cəmiyyətin gücü onun dini və milli müxtəlifliyindədir... Əlbəttə, bunun üçün ənənələr lazımdır, eyni za-manda, dövlət siyasəti də lazımı səviyədə aparılmalıdır. Azərbaycanda hər iki amil mövcuddur”.

Müasir elmi ədəbiyyatda cəmiyyətdə müxtəliflik və birləşmənin izahında, o cümlədən multikultural situasiyanın tənzimlənməsində assimilyasiya və izolyasiya məfhumları aktuallıq kəsb edir. Azərbaycan dilində assimilyasiya “ərimə və əritmə”, izolyasiya isə “təcrid-etmə” anlayışları olaraq bilinir. Məhz multikulturalizm də siyasət modeli kimi cəmiyyətdə mövcud olan etnik, irqi, dini və mədəni müxtəlifliklərə münasibətdə dövlətin apardığı konkret siyasəti xarakterizə edir. Bu siyasətin əsasında cəmiyyətdəki etnik, irqi, dini və mədəni müxtəlifliklərin qorunması durur.

Multikulturalizm siyasətinin mey-dana gəlməsindən əvvəl etnik, irqi, dini və mədəni müxtəlifliklərlə üzləşən dövlətlər bu müxtəliflikləri əsasən iki siyasət modeli vasitəsilə tənzimləməyə çalışırdılar: assimilyasiya və izolyasiya. Assimilyasiya siyasəti milli azlıqların etnik-mədəni dəyərlərini titullu (əsas) etnosun mədəniyyətinə qatmaqla cəmiyyətdəki etnik, irqi, dini və mədəni müxtəlifliklərin ləğv edilməsini nəzərdə tutur. İzolyasiya siyasəti isə milli azlıqların etnik-mədəni dəyərlərinin titullu etnosun etnik-mədəni dəyərləri ilə hər hansı bir əlaqəsinin qarşısını almaqla milli azlıqların cəmiyyətə inteqrasiya olmalarına imkan vermir.

Ermənistanda da azərbaycanlılara qarşı törədilmiş etnik təmizləmə əksər hallarda məhz milli dini-ideolo-jik mərkəzlərin və dövlət orqanlarının sistemli fəaliyyəti ilə baş vermişdir. Bu proses 1905-06, 1918-21, 1948-53 və 1988-91-ci illərdə xüsusilə şiddətli və amansız olmuşdur. Zəngəzur daxil ol-maqla azərbaycanlılar üstünlük təşkil edən bir çox bölgələr Ermənistana verilməmiş və yüz minlərlə azərbaycanlının Ermənistandan deportasiyası barədə irqçi qərarla imza atılmışdır.

Hazırda Ermənistanla Azərbaycan arasında davam edən sülh sazişinin hazırlanması və bağlanması, nəticədə, multikulturalizm aspektindən də mühüm nəticələrə gətirib çıxaracağını söyləyən müəllif daha sonra aşağıda-kıları söyləyib:

– Erməni azlığı da Azərbaycan-dakı digər dini və milli icmalar kimi bərabər hüquqluluq prinsipinə müvafiq olaraq yaşamaqlarını davam etdirmə-li, Ermənistan buna müqabil olaraq azərbaycanlıların Qərbi Azərbaycan torpaqlarına qayıdışını təmin etməlidir. Prezident İlham Əliyev bugünlərdə An-karada Türk Dövlətlərinin Zirvə Görüşündə verdiyi açıqlamada bu zərurətin zamanın hökmü və tarixi ədalət əsa-sında gündəmə gəldiyini bildirdi: “Qər-bi Azərbaycanda etnik təmizləməyə məruz qalan həmvətənlərimiz indi Qərbi Azərbaycan İcmasında birləşib-lər. Onlar tarixi torpaqlara sülh yolu ilə qayıdışı qarşılıqlı məqsəd qoyublar. Qərbi Azərbaycan İcmasının hazırladığı Qayıdış Konsepsiyasına əsasən, indiki Ermənistan ərəzindən zorla deportasiya olunmuş azərbaycanlıların öz yurdlarına qayıdışı üçün müva-fiq verifikasiya və zəmanət mexanizmi olan və hüquqi baxımdan məcburi olan beynəlxalq razılaşma əldə edilməlidir. Biz Azərbaycan dövləti olaraq Qara-bağda yaşayan erməni sakinlərin fərdi hüquq və təhlükəsizliyini təmin edəcəyimiz kimi, Ermənistan da qarşılıqlı prinsipi əsasında Qərbi azərbaycan-lıların hüquq və təhlükəsizliyini təmin etməlidir”.

Dövlət başçısının Qərbi Azərbaycan İcması ilə görüşü zamanı söylədiyi kimi, onların qovulduqları heç də kiçik olmayan ərazi bizim tarixi torpağımızdır, bunu bir çox tarixi sənədlər təsdiqləyir: “Ermənilər Qarabağdakı kimi, Qərbi Azərbaycanda da bizim bütün tarixi, dini abidələrimizi yerlə-yeksan ediblər, dağıdıblar, azərbaycanlıların tarixi irsini silmək istəyiblər, ancaq buna nail ola bilməyiblər. Çünki tarix var, sənədlər var, xəritələr var. Ermənistan ərazisində tarix boyu Azərbaycan xalqı yaşayıb. İndi əsas vəzifə on-dan ibarətdir ki, dünya ictimaiyyəti də bunu bilsin...”

Araşdırmaçı tarixi məlumatlara istinadən qeyd edir ki, bolşevik işğalından öncə çar Rusiyası zamanında İrəvan xanlığı ərazisində müsəlmanlar – azərbaycanlılar əksəriyyət təşkil edirdi:

– Hətta daha əvvəllər, Gülistan və Türkmənçay sülh müqavilələrinə müvafiq olaraq ermənilərin bu qədim Azərbaycan torpaqlarına köçürülməsi də bilinməkdədir. Bu mənada Rusiya-nın 1920-ci il işğalına qədər İrəvan ərazisində müsəlman kimliyi əsas alınır. Ümmət anlayışının bir nəticəsi olaraq ermənilərlə toqquşmalarda və deportasiyada müsəlman kimliyi önə çıxırdı. Məhz tarix kitablarında bu çərçivədə cərəyan edən hadisələr erməni-müsəlman davası olaraq bilinir. Bunlara dəlil olaraq, 1905 və 1918-ci il hadisələrinin erməni-müsəlman davası adlandırılması göstərmək olar.

Bu tendensiya çar Rusiyası süqut etdikdən sonra bolşeviklər vasitəsilə davam etdi. Beləliklə, mahiyyət dəyişmədi, əksinə daha geniş vüsət aldı. Hazırda Ermənistan–İran və Fransa üçlüyünün Zəngəzur koridoruna qarşı çıxmaları bu tarixi düşüncələri səbəbindəndir. Bu üçlük müsəlman-azərbaycanlı varlığına bu torpaqlarda nifrət bəslədikləri üçün tarixdə olduğu kimi, müasir dövrdə də özlərinin assimilyasiya və izolyasiya siyasətlərini tətbiq etmək istəyirlər.

Azərbaycan tərəfi 44 günlük Qarabağ müharibəsindən sonra beynəlxalq hüquq və normalar çərçivəsində bu kimi məsələlərin həll olunması üçün beş prinsipə əsaslanan təkliflərini təqdim etmişdir. Qarabağda ermənilərin digər dini və milli icmalar kimi birgəyaşayış dəyərlərinə mənsub olaraq mövcudluqları Azərbaycanın multikultural dövlət siyasətinin tərkib hissəsidir. Qərbi Azərbaycana Qayıdış Konsepsiyası da bu kontekstdə əhəmiyyət qazanır. Qayıdış konsepsiyasının məzmun və mahiyyətinə diqqət etdikdə görmək mümkündür ki, orada ermənilərin azərbaycanlılara qarşı deportasiya, assimilyasiya və izolyasiya siyasətləri tarixi arqumentlərə əsaslanaraq açıq şəkildə verilmişdir.

Anar Osmanlı açıqlamasının sonunda vurğulayır ki, ümumiyyətlə, Cənubi Qafqazda sülhün və multikultural mühitin stabil olması üçün Qərbi azərbaycanlıların öz tarixi torpaqlarında yaşamaqları təmin olunmalıdır: “Bu hər iki tərəf üçün də multikultural inteqrasiya prosesini ehtiva edir. Ermənistan tərəfinin bu tarixi reallığı və fərsəti qaçırmaması özləri üçün çox böyük uğursuzluqlara gətirib çıxaracaqdır”.

Hazırladı:
Tahir Aydınoglu